

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ» В УКРАЇНІ

УДК 159.9

КОЛЬЦОВА Катерина Сергіївна

Студентка факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

У даній статті описано поняття «реабілітації» в Україні, розглянуто проблеми соціальної реабілітації, як такої. Проаналізовано практичні та теоретичні аспекти цієї технології і на основі аналізу виведена структура поняття «соціальна реабілітація». Представлені особливості клієнтів, сфери реабілітації, види, її компоненти, а також принципи роботи. Розглянуто сучасна ситуація соціальної реабілітації в Україні та її розвиток в майбутньому.

Ключові слова: *реабілітація, соціальна політика, цільова аудиторія соціальної реабілітації, структура реабілітації.*

ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ «СОЦИАЛЬНАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ» В УКРАИНЕ

В данной статье описано понятие «реабилитации» в Украине, рассмотрены проблемы социальной реабилитации, как таковой. Проанализированы практические и теоретические аспекты этой технологии и на основе анализа выведена структура понятия «социальная реабилитация». Представлены особенности клиентов, область реабилитации, виды, её компоненты, а также принципы работы. Рассмотрена современная ситуация социальной реабилитации в Украине и её развитие в будущем.

Ключевые слова: *реабилитация, социальная политика, целевая аудитория социальной реабилитации, структура реабилитации*

У широкому значенні, основною метою соціальної роботи є відновлення або встановлення зв'язку людина - оточення. Відбувається це за допомогою корекції, підтримки, захисту, а також реабілітації. Поняття «соціальна реабілітація» прийняло своє справжнє значення в Україні в середині 90-х, коли відбувалося повне реформування суспільного життя, саме тоді став актуальним соціальний аспект реабілітації. До цього моменту, вона носила скоріше медичний характер. На сьогодні, проблемою залишається виведення загального поняття «соціальна реабілітація», а також визначення всіх її компонентів і узагальнення існуючих практичних і теоретичних підходів.

Загального визначення поняття «реабілітація» поки не прописано в законодавстві, але виходячи з Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» можна зробити висновок, що реабілітація - це комплекс заходів, який спрямований на оптимізацію фізичного, інтелектуального, психічного і соціального стану індивіда з метою сприяння його інтеграції в суспільстві [1]. Цей процес спрямований також і на соціальне оточення, яке змінюється внаслідок соціальних причин.

Завдяки сучасній соціальній політиці, яка спрямована на захист незахищених членів суспільства, реабілітація стає невід'ємним її

компонентом. Проаналізувавши практичну діяльність, а також законодавчу базу, можна виділити «портрет клієнта» соціальної реабілітації:

Проблеми клієнта	Потреби клієнта	Предмет реабілітації та характеристики клієнта	Особливості клієнта
Обмеження та перешкоди	Захист	Психологічний стан	Види та форми порушень
Інвалідизація	Допомога	Соціальний статус	Прояви порушень
Неприйняття інвалідності	Підтримка	Соціальні здатності	Причини відхилень
Стигматизація		Соціальні зв'язки	
Деадаптація			

Під впливом перерахованих вище факторів, людина втрачає соціальні зв'язки і почуття ідентичності між собою та навколишнім світом [3]. Форми прояву цих процесів можуть бути різними, але як результат, ми маємо порушення фізичного, психічного та соціального здоров'я. В даному випадку, необхідність соціальної реабілітації очевидна. Вона зачіпає основні сфери життя людини, надає комплекс засобів допомоги таким клієнтам [6].

Вчені виділяють різні рівні соціально-реабілітаційної діяльності: соціально-психологічний, медико-соціальний, професійно-трудовий, соціально-рольовий, соціально-правовий, соціально-побутовий. Кожен з цих рівнів складається з комплексу заходів, націлених на нормалізацію життєвої ситуації клієнта.

Сфери реабілітації	Завдання реабілітації	Види реабілітації	Компоненти реабілітації
Психолого-педагогічна	1. Створення поля самореалізації	Психологічна Педагогічна Освітня	1. Соціальна корекція 2. Психологічна корекція 3. Адаптація 4. Соціалізація та ресоціалізація
Соціально-середовищна	2. Створення виховного розвиваючого/ реабілітаційного середовища	Технічна Соціокомунікативна	
Професійна	3. Регулювання	Професійна Трудова	
Фізична	3. Регулювання соціально несприятливих форм поведінки	Фізкультурно-спортивна Медична	

Основним завданням реабілітації є відновлення життєвого потенціалу клієнта. Це може бути як повернення в звичну для нього життя або ж створення перспективи, досягнення нового соціального статусу [2]. Акцент ставиться на мотивацію клієнта в полі самореалізації, яке створюється в процесі реабілітації. Оскільки основною метою буде: відновлення соціального статусу клієнта, досягнення ним певного рівня стабільності та підвищення рівня адаптації до нових умов [4]. При цьому функціями реабілітації буде : відновлення, стимуляція, виправлення, компенсація та сприяння.

Вище були зазначені сфери соціальної реабілітації, які можна об'єднати у два загальних напрямки:

- Соціально-середовищний – передбачає створення умов для життєдіяльності індивіда. Цей напрямок включає в себе облаштування оточуючого середовища (місце проживання, навчання, роботи клієнта клієнта), пристосування та технічні засоби у місті, для самостійного пересування людей з особливими потребами; налагодження або відновлення соціальних зв'язків клієнта. Здійснюється двома шляхами:

- Пристосування соціального середовища до можливостей індивіда
- Допомога у пристосуванні людині з особливими потребами до існуючого соціуму

- Соціально побутовий - який буде включати в себе соціально-побутове життя, навчання та освіта, навички самообслуговування, користування допоміжними пристроями, технічними засобами.

Завершальним етапом є адаптація. Це процес та результат входження в соціально-рольові зв'язки та відносини, у процесі якого особистість оволодіває соціальними нормами, правилами, цінностями, соціальним досвідом, соціальними відносинами та діями. Є. І. Холстова виділяє дві форми соціальної адаптації:

- Активна, коли індивід прагне до впливу на оточуюче середовище з метою його змінення
- Пасивна, коли індивід не прагне до впливу на неї. [6]

Успішність соціальної реабілітації залежить від дотримання основних її принципів. До яких можна віднести: диференційованість, доступність, комплексність, спадковість, послідовність, етапність, безперервність проведення реабілітаційних заходів [7]. А також принципів роботи: педагогічне співробітництво, участь/включення в діяльність, співпраця, орієнтація на потенційну соціальну і психологічну повноцінність особистості, індивідуалізація/індивідуальний підхід, інтегративність, системність, суб'єктність, гуманізація засобів впливу.

Для підвищення ефективності соціальної реабілітації, втручання спеціалістів має бути раннім. Це забезпечує більш сприятливий процес реабілітації, включає момент профілактики.

Також невід'ємний аспектом даного процесу є комплексний підхід. Він визначається як єдність завдань, цілей, методів та форм роботи задля досягнення встановленої мети. Спеціалісти соціальної сфери працюють з виниклою ситуацією, а не з конкретною проблемою. Ця ситуація може зачіпати різноманітні сфери життя, такі як сім'я, навчання, дозвілля і т.д, в залежності від цього буде визначатися комплекс заходів, який в подальшому буде впливати на нормалізацію ситуації в цілому.

Кожна людина має свої психологічні, соціологічні та біологічні особливості. Індивідуальний підхід в роботі забезпечує врахування індивідуальних особливостей особистості. Він дає змогу реалізувати внутрішній потенціал людини, дати їй змогу вирішити свої проблеми самостійно. Підвищує ефективність роботи, кожна програма реабілітації розробляється індивідуально для клієнта, що забезпечує безпосередній вплив методів і форм роботи на конкретну проблему.

Використання соціальної реабілітації як технології соціальної роботи вимагає дотримання таких етапів:

1. Діагностичний (визначення потенціалу клієнта, діагностика його стану);
2. Прогностичний (створення комплексної програми реабілітації);
3. Визначення форм та методів роботи;
4. Підготовчий етап;
5. Реалізація;
6. Оціночний етап (узагальнення та контроль результатів реабілітації).

Принцип безперервності важливий протягом всього процесу реабілітації, має бути певна етапність. Це дає змогу закріпити отриманий результат, наприклад покращення самопочуття або соціальної ситуації. Якщо процес буде неоднорідним – результати роботи швидко зникають або можливі погіршення початкового стану. Весь процес реабілітації має намагатися вести один спеціаліст. Це важливий момент для встановлення контакту і успішної співпраці із клієнтом.

Ще одним принципом є доступність соціальної реабілітації для всіх людей, які її потребують. Незалежно від статусу та матеріального статусу.

Соціальна реабілітація особистості – це складний процес втручання у взаємодію «людина – соціум», в результаті якого формуються якості людини, як продукт цих відносин. Метою реабілітації

є включення особистості, її пристосування та адаптація в соціальній реальності. В ході цього процесу відбуваються зміни з двох сторін, як соціуму так і особистості.

На сьогодні, соціальна реабілітація в Україні тільки починає розвиватися. Основними цільовими категоріями є: люди з особливими потребами, люди, які повернулися з місць позбавлення волі, нарко та алко залежні. Але будь-який суб'єкт соціальної діяльності, незалежно від статусу та матеріального положення потрапляє у ситуації, коли руйнується стала модель життєдіяльності, порушуються соціальні зв'язки, змінюється соціальна середа. Необхідною умовою ефективної соціальної підтримки стає відновлення соціально та особистісно значущих якостей та подолання складної життєвої ситуації, що і буде соціальною реабілітацією.

Проблемою залишається подальші шляхи розвитку цієї технології. Оскільки суспільство постійно трансформується, немає сталої ситуації, підходи соціальної реабілітації, її методи та форми теж мають змінюватись. Практичний досвід демонструє, що при роботі з різними клієнтами та їх проблемами, система реабілітаційних заходів ще має розвиватися.

Література

1. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
2. Кузнецова Л. П. Основы технологии социальной работы: учебное пособие. – Владивосток, 2002
3. Біленко О. Соціальні аспекти особистості в суспільстві нових можливостей - К.: Контекст, 2000.
4. Гайденок В. Предборська І. Соціальна адаптація як передумова життєвого успіху - К.: Контекст, 2000.
5. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008.
6. Под ред. А.М. Панова, Е.И. Холостовой. Справочное пособие по социальной работе. – М., 1997.
7. Отв. ред. П.Д. Павленок. Теория и методика социальной работы. – М., 1993.

This article describes the concept of «rehabilitation» in Ukraine, the problems of social rehabilitation. Analyzed the practical and theoretical aspects of this technology and the structure derived concept of «social rehabilitation» based on this analysis. The features customers rehabilitation, types, its components, and operating principles. Review the current situation of social rehabilitation in Ukraine and its future development.

Keywords: *rehabilitation, social politika, the target audience of social rehabilitation, rehabilitation of the structure.*